

Morele boekhouding

En waar we vooral mee door moeten gaan in 2008, dat is met nadenken over normen en waarden. Op oudejaarsdag verscheen in deze krant een fascinerend artikel van Jannetje Koelewijn, dat het publieke debat over de maatschappelijke moraal weer een nieuwe impuls kan geven. Koelewijn sprak in winkelstraten met een aantal onbekende Nederlanders over fatsoen. Voor Sonic (21 jaar) betekent fatsoen dat je geen blikjes op straat gooit en dat pubermeisjes zich niet moeten kleden als pornosternen. Rachid (22) denkt bij onfatsoen aan meisjes die zich in het weekend laveloos drinken. Stephan Brekelmans (48) ruimt de poep van zijn teckel altijd op, met een zakje en een poepschep. Hij ergert zich aan mensen die dat niet doen en aan moeders die met een bakfiets vol kinderen door rood licht rijden.

Koelewijn verbaast zich erover dat haar respondenten intussen zelf fatsoensregels negeren. Sonic en Rachid sissen naar langslappende chickjes en Brekelmans toetert vaak ongeduldig als hij achter het stuur van zijn auto zit. Zijn Sonic, Rachid en Brekelmans verwerende burgers die alleen maar fouten zien in andere mensen? Is hun gedrag een teken van hypocrisie? Ik denk het niet. Heel veel mensen beoordelen hun eigen morele gedrag met zoiets als een alomvattend eindoordeel.

Herkent u zich in een van de volgende uitspraken?

- Ik eet te veel en ik sport te weinig, maar ik rook niet, ik ben matig met alcohol en ik ga nooit vreemd, ook niet als ik in het buitenland op zakenreis ben. Dus ik ben best wel oké; ik hoef per slot van rekening ook geen heilige te worden.

- Ik heb geen rijbewijs, dus ik ben ruim driehonderd dagen per jaar aangewezen op de NS. Voor kleinere afstanden neem ik de fiets. Me dunkt dat ik daarmee mijn bijdrage aan de Al Gore problematiek wel heb geleverd; dat ik de verwarming structureel op 21 graden zet vergeef ik mijzelf.

- Onder werktijd surf ik wel eens naar funda.nl, of ik zoek een leuk vakantiehuisje uit. Ik mail soms met een vriendin en er gaat ook wel eens een blocnote mee naar huis, waar ik naast werkgerelateerde 'to do lijstjes' ook sinterklaasgedichten en soecepten in schrijf. Anderzijds ben ik nooit ziek in de tijd van de baas, hoe beroerd ik me ook voel en heel regelmatig vergeet ik mijn onkosten te declareren. Ik ben over het geheel gezien een loyale werknemer en collega.

- Die nieuwe postbus 51 spot van de overheid, over die F-pupillen, met die schreeuwende ouders aan de kant van het voetbalveld, die is ook wel een beetje op mij van toepassing. Niet dat ik mijn zoon aanmoedig om zijn tegenstanders een rotschop te geven, alles in het netje, daar ben ik heel secuur in, maar ik coach hem wel vanaf de kant. En dat moet met stemverheffing, want zo'n voetbalveld is behoorlijk groot. Af en toe gebruik ik een grof woord en dat hoort niet; je moet als vader het goede voorbeeld blijven geven. Aan de andere kant: mijn zoon traint twee keer per week en hij heeft stevast zaterdag om 9 uur een wedstrijd. Ik ga elke keer met hem mee, want hij kan nog niet zelfstandig naar het voetbalveld. Mag ik er dan zelf ook nog een beetje lol aan beleven?

- Ik gooi nooit rotzooi op de grond, ik dring niet voor in winkels en in de tram sta ik op voor bejaarden en zwangere vrouwen. Keurig gedrag in de publieke ruimte. Daar staat tegenover dat ik wel ga zitten bellen in de trein als ik lang onderweg ben. Moet kunnen toch?

Bekende anderen (vrienden, familieleden en collega's) beoordelen wij op dezelfde milde wijze, maar onbekende anderen zien we alleen op geïsoleerde momenten, als ze hun hond laten poepen op het trottoir, als hun kind zit te drenzen in de trein, als ze wild langs ons heen scheuren terwijl wij precies de maximum snelheid op de teller hebben staan.

Het is met normen en waarden een beetje als met goede doelen, je kiest er een paar uit, want je kunt ze onmogelijk allemaal bedienen.

Wat betekent dit nu voor de morele heropvoeding van onszelf en onze medeburgers? We kunnen twee kanten uit. We kunnen proberen ons minder te ergeren aan het gedrag van medereizigers of medeweggebruikers (waarschijnlijk collecteren zij jaarlijks voor Unicef en zijn zij al jaren luizenmoeder op de school van hun kind).

Als dat niet lukt kunnen we enkele extreem hinderlijke gedragingen buiten ieders individuele morele calculus plaatsen door ze daadwerkelijk te verbieden en te beboeten. Dat hebben we in 2004 gedaan met roken in de trein, op stations (behalve bij de rookzuilen) en op de werkplek en dat lijkt prima te werken. Als we die kant uit willen zouden we moeten proberen uit te vinden of er een top-drie kan worden opgesteld van overlast gevend gedrag, dat zo algemeen wordt afgekeurd dat we het met goed fatsoen kunnen verbieden.

© Margo Trappenburg, 5 januari 2008.